

ПРОЕКЦИЈА НА ПОДЕ

МАКЕДОНСКО СОНЦЕ *Меја интервју* **СИМОН ТРПЧЕСКИ**

од техниката, иако таа е составен дел од една интерпретација. И таа покажува одредени квалитети, одредена подготвеност на уметникот, но емоцијата од друга страна за мене е поважна. Значи, правото на една приказна или слика од музичко дело е многу поважно за мене. Мило ми е што критичарите забележуваат некај индивидуалност во моето свирење што сепак кореспондира со вистината, природноста и логиката во музиката. Тоа е доказ дека има некај критериум во светот. Сепак, техниката е само еден базичен дел од една интерпретација. Мора прво да го совладаш технички делото, а потоа емоциите и интерпретацијата треба да претстават една целосна слика.

Колку е значајна концентрацијата пред и во текот на секој Ваш настап и дали постојат некои Ваши или пак општи правила кои треба да се испочитуваат пред секој концерт?

ТРПЧЕСКИ: Концентрацијата секогаш е индивидуална. Таа е дел од начинот, режимот на живот. Не дека важат некои општи правила, но ако говориме за некое општо правило, човек треба да биде навистина добро расвирен пред концертот, барем во поглед на раздвоеност на прстите. Јас лично не правам некои посебни подготовки. Единствено пред концертот имам генерална проба. Многу не вежбаам, попладието одморам затоа што релаксацијата

Како никогаш досега сме сведоци на бројни културни настани кои одекнаа секаде во светот. Институциите на културата можеа да се пофалат со многу манифестации, но повторно проследени со бројни натпреварувања за директорските "фотелји", кои резултираа со кавги и обвинувања.

постоеја и сè уште постојат незадоволства, сепак Македонија бележи и значителни успеси во областа на културата, кои се доволно големи за да се гордееме со нив.

НАПРЕДОК

Така, четири вечери еднопосредно скопјани буквално го окупираа Македонскиот народен театар за да ги видат претставите со потпис на Слободан Унковски, режисер од голем калибар, еден од најкултните, не толку во Македонија колку во светот, особено на Балканот. Тој приреди вистинско уметничко доживување со реализирањето на своевидниот фестивал "Театар фест", исклучително со претстави кои последниве неколку години ги постави на сцените во регионов. Овој голем македонски режисер има остварено стотина претстави, од кои шеесетина се реализирани надвор од државата, податок кој заслужува да биде спомнат. А "сте го читале ли 'Папокот на светот'?" Ова е репликата која се изговара во претставата на режисерот Златко Славенски, која

Пишува: **Милева ЛАЗОВА**

Слободан Унковски, Симон Трпчески, Борис Трајанов, Тоше Проески... еминентни имиња кои се само дел од плејадата личности што ја одбележаа по многу нешта значајната 2004 година. Според некои параметри, минатата година културата успеа да се избори за малку повеќе простор за себе. Меѓународните фактори, пак, често пати нè потсетуваа на важноста на овој сектор, па под влијание на тој постојан притисок и со нивна финансиска поддршка за културниот развој во Македонија, почнаа да се реализираат проекти, кои значеа појдовна точка за нејзин напредок. Би било убаво кога таа година би можеле да ја запомине само по добрите нешта, но многубројните незадоволства во културните кругови повторно фрлија темна сенка врз неа. Така, културата ја следеа бројни афери, гафови, неправилности, полемики, кавги на релација Министерство за култура и луѓето чијашто работа е тесно поврзана со оваа сфера. И кога политиката ќе се замеша во еден ваков креативен сектор, тогаш сè е јасно. Министерот мора да "игра" по теркот на оние кои го поставиле, без разлика дали грешиле или не, а последиците од тоа се очигледни. Меѓутоа, иако

демократска земја, таа е една од земјите на ЕУ со најмногу иницијативи за референдум. Само што таму се потребни 500.000 потписи, што е помалку од еден процент од сепакното население, за разлика од нас, каде се потребни 150.000 потписи што е околу 7 отсто од населението.

Колку е животот на Запад од економски, социјален, културен аспект. Веруваат ли дека Македонија вака каква што е ќе преживее?

ТРАЈАНОВ: Нормално, на Запад законот многу повеќе се спроведува отколку кај нас, па со тоа и повеќе се почитува. Народот, со оглед на тоа, преходите, се вработува многу побезгрижно - слично како кај нас пред 20 години. Сè ова можете да го забележите по начинот како, на пример, се однесуваат во сообраќајот, на работното место, колку мислат на својата животна средина, животните. Што се однесува до

лошо и кога игра добро. Да не се делиме ниту на национална, ниту на партиска основа. Да го гледаме човечкото во индивидуата пред нас. Да престанеме со фразите "барем да краде со усун" - крадењето е криминал и не треба да бидеме попуствани за тоа. Пред некој ден на една австриска телевизија гледав емисија за Македонија - таму рече дека австриските фирми не сакаат да вложуваат во Македонија заради корупцијата на нашето општество, особено на нашето судство! Мајка ми беше судија околу 30 години - нашиот автомобил дустин 1300 го имаам повеќе од 20 години. Кога пред осум години им поклонив нова опел корса моите плачи: не поради корсата туку затоа што се разделуваа од дустинот. Кога ќе ја правам мајка ми дали судството беше толку корумпирано во нејзино време, таа вели дека на една рака се броеа судците за кои можеше да се посомнева за такво нешто. Значи, проблемот лежи во тоа што нашето општество е во тешка морална криза!

Живеете и работите на Запад, каде што мислењето на граѓаните е примарно. Дали во земјите каде што инициираа поголеми дел од времето и чистото дневна политика ги следите, има нешто слично на ова што се случува кај нас?

МИ И ТУРБУЛЕНЦИИ

тој ја постави во Драмата на МНТ, а Венко Андоновски го преработи својот роман во театарска верзија. И навистина, ако не сте го прочитале романот, имате можност да го прочитате - на сцена. "Папокот...", иако веќе три години е на глас (од 2001 година), сепак и за театарската верзија, вриеше од народ на премиерата на сцената на театарот "Центар". Најновиот текст, пак, на Горан Стефановски "Евримен" ("Сек-кој") беше поставен во Англија, во театарот "Меланж" во Велс. Набрзо потоа гостуваше и во Македонија. Меѓутоа, името на Стефановски веќе долго време се спомнува и во повеќе светски метрополи, а кон крајот на годината сосема заслужено се здоби и со титулата академик во Македонската академија на науките и уметностите. Комедијата "Солунски патрдии" работена по текст на Миле Попоски, во режија на Коле Ангеловски, веќе 25 години е на репертоарот на Драмски театар. Пред преполната сала на Драмски, таа беше изведена 326 пати. Досега "Солунски патрдии" ги виделе 110.000 гледачи и никогаш ниедна изведба не била иста. Вистинско освежување беше и римејкот на "Чија си", изведен на Охридско лето. Овој култен текст на Сашо Насев, кој современо го тресеше Драмски во Скопје, е популарен и за овие сегашниве генерации.

За филмот "Прашина" на светски познатиот режисер Милчо Манчевски се зборуваше дека ќе биде филм кој Македонија ќе ја внесе на светската филмска мапа. И тоа се потврди. Покрај големиот број проекции ширум светот, филмот беше и инспирација за научната конференција посветена токму на него, која се одржа на Универзитетот во Лајпциг, Германија. Во тридневната дискусија со свои научни трудови учествуваа европски филозофи, историчари, социолози, психолози и филмски теоретичари. Со оваа конференција "Прашина" се потврди како академски хит во најреномираните универзитети на светот. Серија конференции и панел-предавања на теми од филмовите на Милчо Манчевски, како и проекции на "Пред дождот" и "Прашина",

беа остварени и во Обединетите нации, на неколку универзитети во САД и во Министерството за надворешни работи на Холандија. Двата филма на Манчевски се вклучени и во наставната програма на повеќе филмски академии, факултети по филозофија, славистика, историја, меѓународни односи итн., а во Италија се дел од наставната програма и во средните училишта. Новитет од сферата на филмот е и DVD-изданието на антологиските македонски филмови "Волча ноќ" во режија на Франце Штиглиц, "Мис Стон" на режисерот Трајче Попов и "Црно семе" на Кирил Ценовски. DVD-изданијата на овие филмови се титулувани на седум јазици, опремени со богати менија и со биофилмографски податоци. Краткометражниот игран филм "Бубачки" по сценарио и во режија на Игор Иванов - Изи беше прикажан во официјална конкуренција во програмата кратки играни филмови на 54. издание на Берлинскиот филмски фестивал. Филмот е избран во конкуренција на повеќе од 1.500 кратки филмови од цел свет и е меѓу 16-те најдобри кои учествуваа во оваа конкуренција за наградите Златна и Сребрена мечка. Игор Иванов е потписник на режијата на повеќе кратки играни филмови меѓу кои: "Часовник", "Кавал", "Гајда", кои се прикажани на неколку светски филмски фестивали и за кои тој доби повеќе признанија. Документарниот филм "Боите на Македонија" на американскиот автор Питер Марфи беше прикажан на локалните телевизии во Калифорнија, Бафало и во Чикаго. Триесетминутниот документарец е репортажа за континуитетот на културните и на духовните традиции во Македонија од античкиот период до денес. Филмот е снимен во продукција на Македонскиот совет на уметностите со седиште во Њујорк, каде се планира снимање на уште два документарни филма за културното наследство на Македонија.

И во областа на литературата 2004 година навистина беше плодна. Беа промовирани многу книги, меѓу кои и долго-

очекуваниот прв том на Толковниот речник на македонски јазик од Институтот за македонски јазик "Крсте Мисирков", на кој долго макотрпно се работеше, како и лексиконот "Сто македонски години 1903- 2003" во издание на "МИ-АН". Треба да се спомне и неодамнешната промоција на монографијата "Борис Трајковски 1999-2004 година", која има исклучителен придонес за македонската историја.

За Симон Трпчески не треба многу да се зборува затоа што тоа постојано се прави секаде на Земјинава топка. Тој е исклучително успешен и креативен пијанист, кој со своите 25 години успеа да направи врвна меѓународна уметничка кариера. Неговото непрекинато музицирање, и минатата година (како и секогаш досега), не ги остава рамнодушни љубителите на сериозната музика. Сè тоа резултирало со бескрајно долги аплаузи, овации, бис... Но, тој не ги заборава и своите обожаватели во Македонија. Симон повторно им приреди вистинско уживање со целовечерниот концерт во Универзалната сала.

Мега ѕвездата Тоше Проески е првиот национален детски амбасадор на "Уницеф". "Ги сакам децата, и оваа функција за мене е голема чест и голема одговорност. Преку мојата работа како музичар, ќе се трудам да работам за децата најдобро што можам", рече Тоше. Покрај многубројните концерти во земјава и во странство, минатата година тој беше преокупиран со настапот на Евровизија, но иако високо не котираше, сепак тоа што го видовме и го слушнаме Тоше го изведе на најспектакуларен начин.

Со триумфалниот пат на македонските икони во Соединетите Американски Држави се постигна уште еден успех значаен за Македонија. Петте највредни македонски икони од византискиот период "Евангелистот Матеј", која потекнува од крајот на XIII век, "Исус Христос Пантократор" од XIV век, "Богородица Психосострија" од XIV век, сите три од Музејот во Охрид и за иконата од Музејот на Македонија "Богородица Пелагонитиса" од XV век, која потекнува од манастирот "Зрзе" во Прилеп беа презентирани на изложбата "Византија - вера и моќ" во престижниот "Метрополитен музеј" во Њујорк. Значајно за спомнување е и отворањето галериски простор како македонско катче во Македонскиот центар во Њујорк, во центарот на Менхетн.

Интересната руска изложба на восочни фигури на познатите личности од политиката, историјата, науката и естрадата од цел свет која се одржа во Музеј на град Скопје привлече многу посетители. Колекцијата на Музејот на восочни фигури во Санкт Петербург ни овозможи да видиме 23 фигури во природна големина на Платон, Аристотел, Петар Велики, Хитлер, Наполеон, Ајнштајн, Сталин, Рузвелт, Путин, Черчил, Јелцин, Иван Грозни, Мајкл Џексон...

Најпознатото струшко село Вевчани по 1.400 пат беше центар на вниманието со традиционалниот вевчански карневал. Највпечатливи во многубројната карневалска поворка беа групата попови, кои на сатиричен начин, носејќи натписи на грбот "грчка православна црква Архиереј Куракис", "Свети Јован" и извикувајќи "Напред црква" ја прикажаа актуелната состојба за Македонската православна црква. И повторно во Галичник се слушнаа пискотници од зурли и тапани, кога за прв пат во 41-годишната традиција на Галичката свадба, се венчаа два пара.

Филмот "Александар" на Оливер Стоун направи вистински бум. За една седмица прикажување во кино-салите филмот го видоа повеќе од 8.000 гледачи и тоа претставува рекорд. Но, ред е да се проговори нешто и за темната страна во културата затоа што и тука не цветаа само рози!

МАСКЕНБАЛ

"Од обредите што ги имам гледано во различни краишта на мојата Македонија, преку карневалите, па сè до првите театарски претстави, оние за деца, артистите "дебело" се маскирале, криејќи го својот идентитет. Да се биде некој друг, да не се биде препознат барем за миг - ете ја таа опасна а страсна, перверзна а доблесна, слатка а горчлива фраза во која се исцрпува, барем навидум, феноменот наречен театар - во една прилика ќе напише професорот Венко Андоновски. - Притоа, самиот акт на маскирањето е акт на најдлабок човечки оптимизам: секој од нас, дури и најлошиот, може да биде некој друг. Подobar. Таа проста фраза ('Да се биде некој друг') е двојна по смисла, и особено денес има

Сочинети сме со економски колапс и општа сиромаштија. Може ли да се живее и да се преживее од уметничкото творење?

БАШЕСКИ: Само од уметничкото творење тешко може да се живее, затоа што кај нас нема континитет, нема откуп на дела. Но, ако се работи многу, би можело некако да се живее. Кај

Сметате ли дека доколку би живееле во странство би биле пореспектиран и поуспешен отколку што сте во матичната држава?

БАШЕСКИ: Според мојата сегашна позиција и откуп секој дека би бил многу успешен и во странство. Диплома како млад уметник замонав надвор од Македонија и кога така би стартувал во странство, тогаш секој ризикот би бил голем. Не може да се каже дали би поминал добро затоа што постои опасност и да се помине многу позитивно отколку во сопствената земја, бидејќи би се борел во средина во која би бил туѓинец. Сметам дека дејствувало во време кое принудува да се напушти Македонија. Јас ја имам можноста да останам и со моите дела да помогнам во името на богатото македонско културно наследство. Нема уметник кој не сака нитушто дела да живее во родниот крај. Но, имам излети и пријатели кои многу добро се снајдаа во странство и во финансиска и во статусен поглед.

Што за Вас претставува Македонија и какав би сакале да ја видите во иднина?

БАШЕСКИ: За мене Македонија претставува сè и во иднина би сакале да ја видам економски моќна и славствена како во дрвното минато.

Имаме ли шанси сè ова да го реализираме?

БАШЕСКИ: Имаме шанси! Мораме да се бориме, земаме друг избор и мораме мудро да играме. Не може некој да не наметне да бидеме понижани. И за време на сите туѓи влезења не сме го изгубиле нашиот идентитет. Отссогаван сме имале притисоци, тоа не е нешто ново, но имаме долга историја и затоа не треба да се плашаме од никого и од никакви надворешни влијанија. Ги гледам младите: Македонија е ништо друго! Сета тие се посамостојни во национална смисла. Така ги гледам, а така и треба биде.

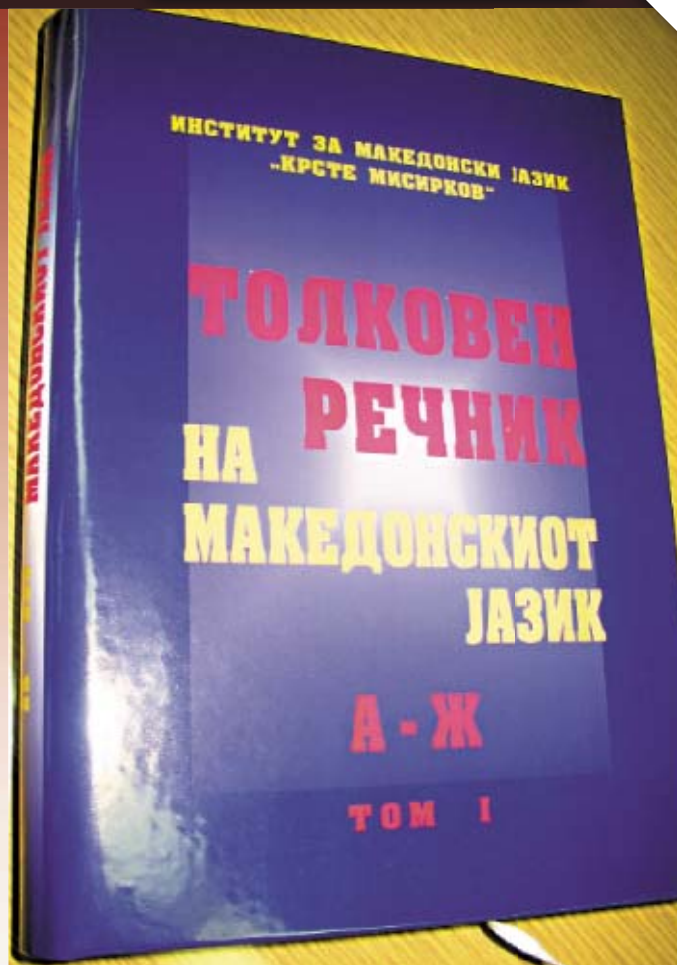
нешто демонско во себе, затоа што неа веќе одамна не ја употребуваат само оние што го врват аџилакот на театарот. Неа ја употребуваат и сите оние кои владеат, за да го затскријат својот вистински идентитет и за да можат да манипулираат со толпите. За жал, таа света реченица ("Да се биде некој друг"), и играта се префрла во зоната на идеолошкото и политиката". Што мислите, колку вистина има во ова негово кажување!?

Факт е дека како и секогаш и секаде покрај добрата страна се назира и онаа лошата, темната. Добро ни е познато што се случи со надалеку познатите Струшки вечери на поезијата! По 40 години успешно опстојување измината година доживеаја фијаско. Тие се одржаа во Скопје, а очигледно скопјани не се "потепаа" да дојдат за да ја проследат манифестацијата. Во публиката, која главно ги исполни скалите пред платото, стоеше министерот за култура Благој Стефановски и неговиот колега од образованието Азис Положани, а во Струга, пак, на мостот на Дрим во исто време беа одбележани Струшките вечери на поезијата, манифестација проследена од стотици стружани со запалени свеќи во рацете.

И во 2004 година Националната програма за култура, вечната преокупација на секој министер, му нанесе главоболка на сегашниот министер за култура, Благој Стефановски, кој макар мачеше работите да ги доведе в ред. Проблемите почнаа уште со издавачката програма околу која се крена голем прав. Се избраа "најдобрите" издавачки куќи, се дадоа парите, но незадоволството беше неизбежно. И оттука почнаа препукувањата и обвинувањата на кои сè уште им нема крај. По ова, во 50 институции од културата во државава следеше објавување конкурси за директори, кога министерот Стефановски кажа дека при нивното именување нема да дозволи да се мешаат партиски интереси и кујни, ниту од една партија, па ниту од неговата. Но, не излезе така. Иако министерот повеќе пати истакнуваше дека не признава проценти во културата туку само врвен квалитет, сепак попушти под притисокот на пратениците од албанскиот политички блок, кои во дискусиите околу Националната програма секогаш се повикуваа на Рамковниот договор. А згора на тоа, особено во Драмскиот театар, наместо да се расправа за премиери и за претстави кои ќе привлечат повеќе публика, поважно беше кој прв ќе ја заземе директорската канцеларија. Се создаде паника и во другите културни институции, но на крајот на краиштата сè се сведува на министеровата "реч".

Приказната, пак, со покривот на Македонскиот народен театар сè уште не завршува, иако се направи одредена санација. Генералниот директор на МНТ, Мирко Стефановски, за таа цел бараше дополнителни пари, бидејќи во првичните проценки не можеше да се согледа и да се предвиди сè она што во текот на работата потоа излезе на видело, а министерот беше "многу фин и приемчив" и ветил дека ќе им даде уште пари за работата да се финансира. Меѓутоа, некои коментираат дека кусокот на парите за покривот произлегува од тоа што директорот Стефановски дел од нив преаненил за некои ентериерни дотерувања на големиот МНТ... А како капак на сè, често пати вработените знаеја поради незадоволството од платите да ја прекинуваат тековната работата. И повторно следуваа препукувања и обвинувања.

И повторно "Ах, тие пари". Музејот на современа уметност,

иако го одбележа 40 - годишното постоење, сè уште се мачи и бара нови пари за санација и адаптација на зградата. Македонската Филхармонија, која постои веќе 60 години, достави барање до Владата за отстапување на Домот на АРМ на целосно користење, но иницијативата пропадна. И повторно проблеми кои резултираа со тоа што Филхармонијата најчесто свири пред полупразна сала, иако настапуваат квалитетни диригенти и солисти. На ова се пожалија и музичари од Оркестарот со коментар дека им било жално да свират пред малобројна публика. Тие носталгично се потсетуваа на времето кога Домот на АРМ беше исполнет до последно место. Единствено Музејот на Македонија и Музејот на град Скопје ја задржаа функцијата за која се наменети, иако најверојатно и тие се соочуваат со недостатоци кои сепак останаа зад затворени врати. Овие два музеја можат да се пофалат со бројни настани, проследени со воодушевување од страна на љубителите на уметноста.

Агонијата се рефлектираше и во Градски кина, каде што цела година траеја полемиките и расправите околу нив. Се менуваа директори, секој имаше своја визија, но киносалите беа полупразни. Единствена светла точка од овој ќорсокак е проекцијата на филмот "Александар" од американскиот режисер Оливер Стоун, кој се издвојува по необичната структура и контроверзните моменти кои се спротивни на предвидливите текови, карактеристични за поголем број холивудски блокбастери.

Сметаме дека е доволно, затоа што ако продолжиме да ги набројуваме лошите работи во полето на културата, ќе се засенат оние убавите, со кои преку културното творештво се слушаше за Македонија.